

הסוגיא העשרים ואחת – אשפה ברשות הרבים גבוה עשרה טפחים
(צט ע"ב 29-37)

אשפה ברשות הרבים וכו';

ולא חיישינן שמא תינטל האשפה?

והא אמ' רבין בר רב אדא א"ר יצחק:
מעשה במבוי אחד שצידו אחד כלה לים וצידו אחד כלה לאשפה
ובא מעשה לפני ר' ולא אורי בה לא איסור ולא היתר.

5

איסור לא אורי בה דהא צידו אחד ים וצידו אחד אשפה,
היתר לא אורי בה שמא תינטל אשפה ויעלה הים שירטון.

לא קשיא – הא דרבים, הא דיחיד.

חילופי הנוסחאות

[1] **אשפה** בכ"י קאופמן: "אשפות", וגירסא זו מופיעה בכמה מעדי הנוסח, ראו גולדברג, עמ' 286. 'אשפות' לשון יחיד, וכבר כתב רד"ק בפירושו לשמואל א ב ח על התיבה 'מִאֲשָׁפָה': "לשון יחידות בשקל אחות הראוי בתשלומי אחיות; וקבוצו: 'חבקי אשפות' (איכה ד ה) בתמורת הנח בדגש". וכעין זה כתבו בשינויי נוסחאות במשניות וילנא. אולם ראו מילון בן-יהודה, עמ' 426, ערכים 'אשפה' ו'אשפת' ובהערות שם בעקבות קניג וסגל (דקדוק, עמ' 92), שכתב: "הריבוי של אֲשָׁפָה (קיצור מן אֲשָׁפָה, אֲשָׁפָה, משורש שפת) הוא אֲשָׁפָה (תוס' שביעית ב ז) וגם אֲשָׁפָה (שביעית ג א)", ונראה שיש לתקן את דבריהם. [5] **ולא אורי** וקרוי לו בכ"י וטיקן: "ולא הורה", ואילו בענף מד: "ולא אמ", ואפשר שכל המשפט הוא תוספת על פי ההמשך: "איסור לא אורי בה, היתר לא אורי בה". [6] **דהא צידו אחד ים וצידו אחר אשפה** בכל עדי הנוסח האחרים, במקום הסבר זה: "דהא קיימי/קיימון/קניין מחיצות".

מסורת התלמוד

[3] **והא אמ' רבין בר רב אדא** עירובין ח ע"א. [7] **שמא תינטל אשפה** השוו תוספתא בבא מציעא ב יא (עמ' 68); בבא מציעא כה ע"ב.

רש"י

שופכין לתוכה דאשפה רשות היחיד היא. **ולא חיישינן שמא תנטל אשפה** ותעמוד על פחות מעשרה ואתי למשרי ביה נמי כדמעיקרא. **במבוי** ראשו אחד פתוח לרשות הרבים וראשו אחד סתום ושני צדדיו, אחד ים וגידודיו גבוהים עשרה; אחד אשפה ובתים וחצירות פתוחין לו בדופן אמצעי. **שירטון** לימון בלעז, שמעלה טיט לשפתיו ומתיבש ונעשה קרקע עולם. **דרבים** מתניתין באשפה דרבים.

פירוש הסוגיא

תקציר

משנתנו קובעת: "אשפות ברשות הרבים, גבוהה עשרה טפחים – חלון שעל גביו שופכים בתוכה מים בשבת". מסתבר שהלכה זו מבוססת על היתר זריקה מרשות היחיד לרשות היחיד דרך אוויר רשות הרבים למעלה מעשרה, שהוא מקום פטור. בסוגייתנו נקבע שדווקא באשפה השייכת לרבים מותר לזרוק בשבת, אבל אשפה השייכת ליחיד אין לזרוק לתוכה בשבת שמא יימעט גובהה ותיאסר הזריקה לתוכה מרשות היחיד. קביעה זו, מקורה, כך נראה, בקשיים שהתעוררו בסוגיא המקבילה בפרק הראשון של מסכת עירובין (ח ע"א). בסוגיא ההיא ביקשו להוכיח "דשני לן בין רחבה דרבים לרחבה דיחיד" והביאו ראיה מאותו מעשה דרבי ופרשנותו של ר' יצחק. על כך העירו ממשנתנו, שממנה מוכח שאין חוששים שמא תינטל אשפה, והשיבו: "אלמא: שאני בין אשפה דרבים לאשפה דיחיד, הכא נמי שאני בין רחבה דרבים לרחבה דיחיד". כלומר, כדי לפתור קושי בסוגיא ההיא פירשו כאילו משנתנו התייחסה דווקא לאשפה דרבים. מסתבר שהקביעה שבסוגייתנו נאמרה בעקבות הסוגיא בריש מכילתין.

משנה ותוספתא

בהקבלה למשנה הקודמת שונה משנתנו: "אשפות ברשות הרבים, גבוהה עשרה טפחים – חלון שעל גביו שופכים בתוכה מים בשבת". גם במקרה זה נראה שההלכה מבוססת על היתר זריקה מרשות היחיד לרשות היחיד דרך אוויר רשות הרבים למעלה מעשרה, שהוא מקום פטור. בתוספתא זו (עמ' 128) מצוי נוסח נרחב יותר של הלכה זו, המרמז על קמאיות ביחס לנוסח המשנה:¹ "אשפה ברשות הרבים גבוהה עשרה טפחים – חלון שעל גבה זורקין לה בשבת. היו שתיים – שתיהן אסורות, שאין שתי רשויות משתמשות ברשות אחת. היתה אחת והיא של רבים – אסורה עד שיעריבו". מן התוספתא עולה שההיתר לזרוק מרשות היחיד לאשפה ניתן דווקא כאשר משתמש בודד בלבד מסוגל לזרוק לאשפה. כאשר ישנם שני משתמשים פוטנציאליים באשפה, צריך לערב גם אותה. בסוגייתנו לא הוזכרה בעיית עירוב חצרות המתעוררת כאשר ישנם כמה משתמשים פוטנציאליים באשפה. אדרבה, מתשובת הגמרא "לא קשיא – הא דרבים, הא דיחיד" עולה שאין לזרוק באשפה השייכת לאדם בודד.

ולא חיישינן שמא תינטל האשפה?

כאמור, בסוגייתנו נקבע כי דווקא באשפה השייכת לרבים – מותר לזרוק בשבת. אבל אשפה השייכת ליחיד, אין לזרוק לתוכה בשבת, שמא יימעט גובהה ותיאסר הזריקה לתוכה מרשות היחיד. דא עקא, אפילו נניח שאשפה עשויה להיטלטל בכל רגע,² הרי במקרה שבו דנה משנתנו,

1 הניסוח הנרחב יותר בתוספתא עשוי להתפרש כהרחבה על בסיס המשנה או לחלופין כמקור ששימש לניסוח המתומצת שבמשנה. הדעת נוטה לקבל את האפשרות השנייה, שכן הפועל שהתוספתא נוקטת בו: "זורקין", מתאים לציון הטלת חפצים לאשפה, זאת בניגוד לפועל המשמש במשנה: "שופכים בתוכה מים". למעשה, הפועל משורש זר"ק הוא המשמש לכך תדיר, ראו תוספתא שבת יד ב (עמ' 64-65); תוספתא כלים בבא בתרא ו ב (עמ' 596). צרימותו של נוסח המשנה, היא שכנראה גרמה לשינוי הפועל "שופכים", שהפך בחלק מעדי הנוסח השייכים לטיפוס בבלי ל"זורקין". ובשל אותה סיבה הושמטה המילה 'מים' מעדי נוסח אחרים (כתבי היד פארמה ואוקספורד, משניות שברי"ף). סביר אפוא להניח שההלכה נוסחה מחדש, נעתקה ממקומה ושובצה במשנתנו, כל זאת בהשפעת הרישא העוסקת בדליית מים מבור. אמנם, גולדברג (עמ' 288, הערה 18) כתב על פי דרכו שהתוספתא הרחיבה והוסיפה על המשנה: "בהבאה של משנתנו מחסירה התוספתא את המלה 'מים'. הכוונה כנראה ללמד שמים לאו דווקא". וראו מה שכתבו הרשב"א והריטב"א לסייג את ההיתר על פי נוסח המשנה.

2 בתוספתא בבא מציעא ב יא (עמ' 68) הטעימו את החיוב להכריז על מציאה שנמצאה באשפה בטיעון "שדרך האשפה להיטלטל", ובברייתא המקבילה בבבלי (בבא מציעא כה ע"ב) איתא: "שכן דרך אשפה לפנות". וראו תוספתא כפשוטה, ט, עמ' 159.

האדם הזורק חפצים או שופך מים לאשפה רואה אותה ויודע אם היא גבוהה דיה אם לאו. ואף פסיקתו של רבי שהוסברה על ידי ר' יצחק אינה יכולה להוכיח, שכן היא התייחסה לחשש שמא תינטל אשפה בסוף מבוי שקשה לקבוע את מצבו בכל רגע נתון!

ייתכן שהפרשנות המאולצת בסוגייתנו מקורה בקשיים שהתעוררו בסוגיא המקבילה בפרק הראשון של מסכת עירובין (ח ע"א). בסוגיא ההיא ביקשו להוכיח "דשני לן בין רחבה דרבים לרחבה דיחיד" והביאו ראיה מאותו מעשה דרבי ופרשנותו של ר' יצחק. על כך העירו ממשנתנו, שממנה מוכח שאין חוששים שמא תינטל אשפה, והשיבו: "אלמא: שאני בין אשפה דרבים לאשפה דיחיד, הכא נמי שאני בין רחבה דרבים לרחבה דיחיד". כלומר, כדי לפתור קושי בסוגיא ההיא פירשו כאילו משנתנו התייחסה דווקא לאשפה דרבים. לפי השערתנו, סוגייתנו נאמרה בעקבות הסוגיא בריש מכיליתין ומכאן אפוא האילוץ והמלאכותיות שבסברה.

עירובין ח ע"א

ומנא תימרא דשני לן בין רחבה דרבים לרחבה דיחיד?

דאמ' רבין בר רב אדא א"ר יצחק: מעש[ה] במבוי אחד שצידו אחד כלה לים וצידו אחד כלה לאשפה ובא מעשה לפני ר' ולא אמ' לא איסור ולא היתר. איסור לא אמ' ביה דהא קיימן מחיצות; היתר נמי לא אמ' ביה – חיישינן שמא תינטל אשפה ויעלה הים שרטון.

ומי חיישי' שמא תינטל אשפה?

והתנן: אשפה ברשות הרבים גבוה עשרה טפחים – חלון שעל גבוה זורקין לה לאשפה בשבת! אלא לא קשיא – הא דרבים, הא דיחיד.

אלמא: שאני בין אשפה דרבים לאשפה דיחיד, הכא נמי שאני בין רחבה דרבים לרחבה דיחיד.

עירובין צט ע"ב

ולא חיישינן שמא תינטל האשפה?

והא אמ' רבין בר רב אדא א"ר יצחק: מעשה במבוי אחד שצידו אחד כלה לים וצידו אחד כלה לאשפה ובא מעשה לפני ר' ולא אורי בה לא איסור ולא היתר. איסור לא אורי בה דהא צידו אחד ים וצידו אחד אשפה; היתר לא אורי בה שמא תינטל אשפה ויעלה הים שירטון.

לא קשיא – הא דרבים, הא דיחיד.